

Zelené Slovensko

Programové tézy Zmeny zdola v oblasti životného prostredia

Zmena zdola, Demokratická únia Slovenska vyrastá z prostredia ekologicky orientovaných aktivistov a v jej radoch sú osobnosti, ktoré boli autormi prvého environmentálneho dokumentu, ktorý u nás začal meniť totalitný režim, Bratislavy nahlas. Na kandidátke ZZ DÚ je skupina členov Strany zelených Slovenska. A tiež poradca premiérky pre túto oblasť. Preto je program Zelené Slovensko podstatne širší, než tieto tézy. Návrh konkrétnych opatrení nájdete v druhej časti dokumentu.

Chráňme si naše prírodné a kultúrne dedičstvo!

- Chceme podstatne zvýšiť energetickú a potravinovú bezpečnosť Slovenska.
- Podporíme investície do zelených projektov a do ekologicky priateľských výrobných postavených na miestnej surovínovej základni.
- Budeme dbať na ochranu vody a pôdy ako našich najstrategickejších prírodných zdrojov. Osobitne pri tom chrániť územia prameňov a územie podzemného rezervoáru pitnej vody na Žitnom ostrove.
- Budeme presadzovať trvalé znižovanie spotreby energií a materiálov (aj vo výrobe) pri zachovaní kvality života. Na Slovensku chceme iba environmentálne priaznivé výrobné technológie a postupy, ktoré podporia našu energetickú a materiálovú sebestačnosť.
- Budeme predkladať legislatívu na znižovanie produkcie odpadov podľa zásady „minimalizovať – znovupoužívať – recyklovať – bezpečne skládkovať“.
- Chceme zachovať prírodnú rozmanitosť a slobodný pohyb človeka krajinou. Súčasne ale budeme presadzovať opatrenia na ochranu hospodárskych lesov pred krádežami, požiarimi a drancovaním.
- Vytvoríme bezzásahové územia v národných parkoch s prísnu ochranou.
- Chceme udržať najdôležitejšie prírodné zdroje vo vlastníctve štátu.

- Budeme rešpektovať súkromné vlastníctvo, presadzovať princíp spravodlivej kompenzácie za majetkovú ujmu, spôsobenú projektami vo verejnom záujme.
- Budeme podporovať spolurozhodovanie občanov a komunit o rozhodnutiach súvisiacich s premenou krajiny, ťažením surovín, zriaďovaním skládok odpadov a podobne.
- Budeme podporovať rozvoj ekoturizmu a agroturizmu, pred masovým turizmom.
- V mene podpory zdravých stereotypov chovania občanov budeme podporovať systém úľav pre poistencov štátnej zdravotnej poisťovne (pre nefajčiarov, pre abstinentov a pod.), ako aj zvýšenie dane na tabakové výrobky.
- Budeme presadzovať, aby sa časť z daní za pohonné hmoty vyčlenila na účel výstavby takých spevnených cyklotrás medzi obcami, ktoré budú môcť slúžiť ako alternatíva osobnej automobilovej dopravy.

Konkretizácia programových téz ZZ- návrh opatrení.

1. *Zmena zdola* aktívne vystupuje proti rizikovým projektom ohrozujúcim životné prostredie, krajinný ráz alebo historické pamiatky, akými sú ropovod cez Žitný ostrov, nadmerná exploatacia lesov, aplikácia pesticídov a budovanie lesových ciest v prírodných rezerváciách, pokusy o ťažbu uránu na Slovensku, pokusy o obnovenie ťažby zlata v Kremnici. Súčasne však upozorňujeme aj na projekty s environmentálnym rozmerom, ktoré sú aplikované v rozpore s pôvodným zmyslom, takže v konečnom dôsledku životné prostredie poškodzujú: presadzovanie pestovania biomasy na úkor ochrany pred povodňami, potravinovej bezpečnosti a ochrany biodiverzity, fotovoltické elektrárne nevhodne umiestnené na pasienkoch a ornej pôde, budovanie biomasových elektrární a teplární s kapacitou prevyšujúcou produkčnú schopnosť okolitých lesov atď.
2. *Zmena zdola* navrhuje a podporuje dlhodobé koncepčné opatrenia, ako prevenciu aj pred vyššie uvedenými kauzami: moderný a účinný zákon o ochrane prírody a krajiny, zonáciu chránených území v prospech ochrany prírody umožňujúcu aj citlivý rozvoj udržateľného cestovného ruchu, koncepciu energetickej bezpečnosti Slovenska, systém environmentálnej výchovy a vzdelávania, opatrenia na odpolitizovanie štátnej a verejnej správy, opatrenia na posilnenie občianskej participácie, plnenie medzinárodných dohôd a záväzkov atď.

• V OBLASTI ORGANIZÁCIE A RIADENIA STAROSTLIVOSTI O ŽIVOTNÉ PROSTREDIE

3. *Zmena zdola* sa hlási k zachovaniu ministerstva životného prostredia s rozšírenou kompetenciou priamej správy národných parkov a prírodných rezervácií (český model) a k obnove samostatného Výboru NR SR pre životné prostredie, ochranu prírody a krajiny ako gestorského výboru pre všetky kľúčové právne predpisy v oblasti životného prostredia.

4. Budeme iniciovať vznik novej štátnej environmentálnej politiky, ktorá určí dlhodobú i krátkodobú víziu a stratégiu ochrany a tvorby životného prostredia. Moderná štátna environmentálna politika bude vychádzať z platných a rešpektovaných európskych princípov trvalej udržateľnosti, predbežnej opatrnosti a princípu „znečisťovateľ platí“ a tiež relevantných medzinárodných dohovorov, ktorých je Slovenská republika signatárom (Ramsarský dohovor atď.)
5. Na základe novej štátnej environmentálnej politiky sa budeme podieľať na reforme MŽP SR a jeho rezortných organizácií, jasnému definovaniu ich kompetencií, priorít a úloh. Navrhujeme zrušiť nadbytočné riadiace úrovne vo verejnej správe (napr. Regionálne centrá ochrany prírody). Táto reforma rezortu je úzko prepojená s kľúčovým programom *Zmena zdola* – odpolitizovaním a zjednodušením štátnej a verejnej správy.
6. Požadujeme transparentné kritériá pri rozdeľovaní kvót CO² vo verejnom záujme a zabezpečenie transparentného predaja voľných jednotiek. Finančné zisky z predaja emisií chceme opätovne použiť prioritne v oblasti úspor energie, zvyšovania energetickej efektívnosti, podpory využívania obnoviteľných zdrojov energie a ochrany lesov.
7. Budeme riešiť usporiadanie vlastníctva lesných pozemkov známych i neznámych vlastníkov, a to aj lesov s najvyšším stupňom ochrany, prednostne výmenou súkromných lesov v chránených územiach za lesy vo vlastníctve štátu mimo chránených území, ale aj ich prenájmom a zmluvnou ochranou (priamo súvisí s potrebou moderného zákona o ochrane prírody a krajiny).
8. Presadzujeme environmentálnu políciu – zložku štátnej polície, špecializovanú na stavebnú kriminalitu, ochranu biodiverzity, ochranu zvierat, znečisťovanie, čierne skládky, nelegálny obchod s chránenými druhmi a ďalšie oblasti environmentálnej kriminality. V tejto súvislosti budeme iniciovať aj verejnú diskusiu s cieľom zjednodušiť a sprehľadniť právny systém v oblasti ochrany životného prostredia, najmä integráciou právnych predpisov, ktoré stanovujú spôsob a rozsah využívania prírodných zdrojov (priamo súvisí aj so zjednodušením štátnej a verejnej správy).
9. Ako krátkodobé opatrenia budeme žiadať prehodnotenie dostatočnosti úrovne finančných a personálnych kapacít Štátnej ochrany prírody SR a prijatie okamžitých opatrení na zlepšenie situácie v praktickej ochrane prírody, okrem iného aj zabezpečením aktualizácie a implementácie Programov záchrany a Programov starostlivosti. Pritom navrhujeme prehodnotiť existenciu Regionálnych centier, ktoré sú v mnohých prípadoch zbytočnými medzičlánkami riadenia, slúžiacimi aj na presadzovanie stanovísk na politickú objednávku, v rozpore s odbornými stanoviskami prvostupňových správ národných parkov alebo chránených krajinných oblastí.
10. Presadíme prijatie opatrení na zabezpečenie funkčného systému starostlivosti o chránené živočíchy, ktoré sa stali obeťou nelegálnej činnosti, alebo sú inak hendikepované.

• V OBLASTI POSILNENIA OBČIANSKEJ PARTICIPÁCIE:

11. Zákon o posudzovaní vplyvov na životné prostredie sa často aplikuje iba formálne. Navrhujeme takú novelu zákona, ktorá zníži nežiaduci ekonomický vplyv navrhovateľa (investora) na spracovateľov jednotlivých stupňov odbornej dokumentácie. Súčasne touto novelou zvýšime váhu záverečného stanoviska EIA, tak aby sa z procesu EIA stal inštitút, schopný nielen mierne modifikovať pôvodný zámer, ale nevhodný zámer aj odmietnuť.

12. Navrhujeme novelu Občianskeho súdneho poriadku a súvisiacich zákonov, aby verejnosť získala právo domáhať sa na súdoch nápravy akéhokoľvek porušenia zákonov v oblasti životného prostredia (stavebný zákon, lesný zákon, zákon o vodách...), tak ako to vyplýva z Aarhuského dohovoru. V súčasnosti má verejnosť takéto právo len v oblasti zákona o ochrane prírody a zákona o posudzovaní vplyvov na životné prostredie (EIA).
13. Navrhujeme novelu stavebného zákona, aby bola zabezpečená informovanosť občanov o zámeroch stavieb, povinným zverejňovaním informácií o začatí konania s výrazným vplyvom na životné prostredie, a to nielen na internete, ale aj na mieste stavby. Presadzujeme zverejňovanie územných rozhodnutí a stavebných povolení s výrazným dopadom na životné prostredie na internetovej stránke. Toto právo verejnosti vyplýva aj z Aarhuského dohovoru, ktorý Slovenská republika ratifikovala.
14. Budeme presadzovať zrušenie možnosti paušálne utajovať celé kategórie dokumentácie z konaní o povoľovaní jadrových zariadení, čo je v rozpore s európskym právom a ústavou. Utajované by mali byť len konkrétne pasáže dokumentov, obsahujúce utajované skutočnosti.
15. Navrhujeme reformu činnosti Environmentálneho fondu ako dôležitého finančného nástroja. Ide najmä o odstránenie znevýhodnenia organizácií, ktoré projekty realizujú pomocou vlastných pracovníkov, rozšírenie spektra oprávnených nákladov v oblasti ekovýchovy, presadenie režimu predbežných alokácií, nielen preplácania (refundácie) zdokladovaných nákladov – napríklad využitím mechanizmu zálohy na realizáciu projektu.

• V OBLASTI ENVIRONMENTÁLNEJ VÝCHOVY A VZDELÁVANIA

16. Prehodnotíme a aktualizujeme štátnu politiku v oblasti environmentálnej výchovy a vzdelávania a výchovy a vzdelávania k trvalo udržateľnému rozvoju.
17. Vrátime do Pedagogicko-organizačných pokynov ministerstva školstva podporu spolupráce škôl s environmentálnymi mimovládnyimi organizáciami, tak ako je to v prípade výchovy k ľudským právam.
18. Napomôžeme vyriešeniu kompetenčných sporov medzi ministerstvom školstva a ministerstvom životného prostredia vo veci zodpovednosti za environmentálnu gramotnosť obyvateľstva Slovenskej republiky, a systémovému riešeniu celoživotného vzdelávania v tejto oblasti na báze úzkej spolupráce týchto rezortov.
19. Budeme podporovať nadviazanie medzinárodnej spolupráce škôl v oblasti environmentálnej výchovy, zvlášť s ostatnými štátmi Visegrádskej štvorky.

• V OBLASTI OCHRANY BIOLOGICKEJ ROZMANITOSTI, OCHRANY PRÍRODY, CHRÁNENÝCH ÚZEMÍ A EURÓPSKEJ SÚSTAVY NATURA 2000.

20. Podporujeme dokončenie prác na rozpracovanom návrhu zákona o ochrane prírody, ktorý znamená reformu organizácie systému správy chránených území tak, aby správy národných parkov a chránených krajinných oblastí získali právnu subjektivitu, v jadrových častiach chránených bol plne rešpektovaný princíp dlhodobej bezzásahovosti, ktoré okrem striktnej ochrany prírody budú priestorom aj pre environmentálnu výchovu a vzdelávanie a jemné formy turistického ruchu.

21. Je nevyhnutné zmeniť súčasný nezmyselný stav (novelou kompetenčného zákona, zákona o ochrane prírody a krajiny, zákona o lesoch, zákona o vodách), kde sú na jednom v území v konflikte dva aj tri orgány štátnej správy a riadia sa pritom dvoma až tromi zákonmi (napr. TANAP), pričom na tom istom území majú realizovať ciele, ktoré sú v priamom rozpore, čo si takmer vždy najhoršie odnesie ochrana prírody.
22. Ochranu prírody a krajiny musia zabezpečovať odborné organizácie ochrany prírody a krajiny, ktoré budú zároveň vykonávať štátnu správu ochrany prírody a krajiny. Zvýši sa tým autorita správ národných parkov a chránených krajinných oblastí, ktoré sa konečne dostanú z polohy spracovávateľa odborných podkladov do polohy orgánu, ktorý na základe vlastných odborných podkladov vydáva rozhodnutia.
23. Hlásime sa k myšlienke vytvorenia environmentálneho pôdneho fondu, ktorý doplní poľnohospodársky a lesný pôdny fond. Tento fond bude tvorený prevažne brehovými porastmi, ochrannými veternými lesnými pásmi, zeleňou vo voľnej krajine, ale aj chránenými územiami s bezzásahovým režimom (najmä lesnými prírodnými rezerváciami). Pre porasty v environmentálnom pôdnom fonde nebude potrebný lesný hospodársky plán, len zjednodušený predpis starostlivosti o ekosystémy (čo však musí byť začlenené do príslušných zákonov).
24. Ochranu prírody nie je možné vykonávať na úkor súkromných vlastníkov pozemkov. Nový systém ochrany prírody musí rešpektovať práva neštátnych vlastníkov pozemkov (urbariátov, fyzických a právnických osôb, cirkví, občianskych združení), avšak aj neštátni vlastníci pozemkov musia rešpektovať ústavné obmedzenia vlastníckeho práva (najmä umožnenie slobody pohybu) a svoju povinnosť chrániť a zveľaďovať životné prostredie (čl. 44 Ústavy SR).
25. Podporujeme spravodlivé a primerané požiadavky neštátnych vlastníkov na riešenie majetkovej ujmy, ktorá súkromným vlastníkom vzniká v chránených územiach, ale aj ochranných pásmach vodných zdrojov, na plynovodoch, elektrovodoch.
26. Štátne orgány musia zabezpečiť legislatívny rámec pre zjednodušenie procesu kompenzácií v súvislosti s ochranou životného prostredia. Navrhujeme prijatie opatrení, ktoré umožnia kompenzovať majetkovú ujmu formou výmeny súkromných pozemkov za štátne pozemky, formou dlhodobého prenájmu, výkupu pozemkov, zmluvnej ochrany alebo jednorazovej finančnej náhrady. Súkromní vlastníci musia mať možnosť vybrať si takú formu náhrady za obmedzenia, ktorá im najviac vyhovuje. Dostatočné finančné prostriedky je možné získať z európskych alebo národných zdrojov.
27. Pri splnení predchádzajúcich podmienok považujeme za potrebné udržať súčasné rozlohy chránených území v rámci európskej sústavy NATURA 2000. Pokusy o plošnú redukciu území NATURA 2000 považujeme za nevhodné, aj vzhľadom na medzinárodné záväzky Slovenskej republiky a prísnu európsku legislatívu v tejto oblasti.

• V OBLASTI TRVALO UDRŽATEĽNÉHO LESNÉHO HOSPODÁRSTVA

28. *Zmena zdola* podporuje metódy prírode blízkeho lesného hospodárstva, so zachovaním mimoprodukčných funkcií lesa.

29. Za jednu z najvýznamnejších funkcií lesov považujeme vodozadržnú (retenčnú) funkciu. Práve táto funkcia lesov sa značnou mierou spolupodieľa na vodozadržnej kapacite povodí, ktorú je potrebné zvyšovať, najmä zastavením odlesňovania krajiny a neustáleho zvyšovania ťažby dreva, a to v prvom rade v chránených vodohospodárskych oblastiach (zákaz holorubov, znižovanie intenzity ťažby).
30. Navrhujeme konkrétne opatrenia, aby sa drevná hmota neťažila nad rámec prirodzeného prírastku, aby sa postupne znižoval objem vývozu nespracovaného dreva do zahraničia, aby štát vytváral podmienky na zvýšenie miery finalizácie výrobkov z dreva na našom území.
31. Navrhujeme konkrétne opatrenia na obmedzenie kriminality súvisiacej s nelegálnou ťažbou dreva.
32. Ťažiskovými musia byť také opatrenia, ktoré zastavia neustále zvyšovanie ťažby dreva na Slovensku. Na tomto trende sa podieľajú najmä tzv. náhodné (kalamitné) ťažby, ktoré sa pomerne ľahko a často zneužívajú aj na prekročovanie ťažby dreva nad rámec (etát) stanovený lesnými hospodárskymi plánmi (LHP).
33. Základné protikorupčné opatrenia v oblasti lesného hospodárstva musia začať pri kontrole opodstatnenosti náhodných ťažieb. Tie predstavujú na Slovensku cca polovicu všetkej ťažby dreva, sú nekontrolovateľné a nepodliehajú žiadnemu limitu. Navrhujeme opätovne stanoviť povinnosť odborného lesného hospodára hlásiť akúkoľvek náhodnú ťažbu vopred na príslušný lesný úrad a tiež povinnosť úradu takúto informáciu včas zverejniť na svojej webovej stránke, aby na kontrole ťažieb dreva (obzvlášť v štátnych lesoch) mohla participovať aj aktívna verejnosť (občianska kontrola).
34. Za dôležitú agendu považujeme aj prísnejšiu kontrolu obchodu s drevom, najmä v štátnych lesoch (eliminácia sortimentových podvodov a pod.). Drevo je zdroj, na ktorý sa už dnes upiera pozornosť korupčných skupín – kradne sa totiž omnoho ľahšie ako peniaze.
35. Budeme brániť pokusom o znižovanie rubnej doby drevín, keďže táto je stanovená na základe vedeckých poznatkov a skúsenosťou lesného hospodárstva a nemôže byť predmetom krátkozrakých politických rozhodnutí.
36. Podporujeme povinné zavedenie certifikácie FSC v štátnych lesoch a opatrenia proti obchádzaniu resp. formálnemu napĺňaniu požiadaviek certifikácie FSC. Budeme podporovať dobrovoľné zavádzanie certifikácie FSC v lesoch neštátnych vlastníkov.
37. Zrušíme zbytočné obmedzenia vstupu občanov do lesov a zákaz vjazdu cyklistov na lesné cesty.
38. Budeme presadzovať zachovanie zákazu vjazdu motorových vozidiel bez oprávnenia do lesov v trestnom zákone.

• V OBLASTI OCHRANY A RACIONÁLNEHO VYUŽÍVANIA PÔDY A EKOLOGICKÉHO POĽNOHOSPODÁRSTVA

39. *Zmena zdola* podporuje opatrenia proti nezodpovedným záberom kvalitných orných pôd na nepoľnohospodárske účely, podporuje prednostné využívanie devastovaných pôd na výstavbu.

40. Navrhujeme zvýšenie účinnosti a vymáhateľnosti právnych nástrojov v environmentálnej oblasti a na postupné odstraňovanie starých environmentálnych záťaží, a na zabránenie vytvárania nových environmentálnych záťaží.
41. Budeme brániť zníženiu alebo odstráneniu odvodu za odňatie poľnohospodárskej pôdy, pokiaľ nebude tento odvod nahradený iným účinnejším mechanizmom.
42. Podporujeme ochranu agrobiodiverzity, vrátane ochrany pôvodných, našim podmienkam lepšie prispôsobených hospodárskych druhov rastlín a živočíchov, ich tradičných odrôd a plemien.
43. Chceme prispieť k zvýšeniu potravinovej sebestačnosti Slovenska, a to aj takými opatreniami ako podpora ekologického poľnohospodárstva, domácich produktov, predaja z dvora, podpora lokálnych a regionálnych trhov a pod.

• V OBLASTI OCHRANY A RACIONÁLNEHO VYUŽÍVANIA VÔD

44. Budeme presadzovať transpozíciu Rámcovej smernice o vodách v jej plnom rozsahu, s dôrazom na ochranu vôd pred obzvlášť nebezpečnými látkami, s cieľom eliminácie ich uvoľňovania do životného prostredia.

• V OBLASTI PROTIPOVODŇOVEJ OCHRANY A PREVENČIE

Zmena zdola považuje oblasť protipovodňovej ochrany a prevencie za jednu z najvýznamnejších priorít v rámci svojho environmentálneho programu. Povodňami je dnes ohrozená väčšina obyvateľov slovenských miest a obcí. Doterajší prístup štátu k ochrane pred povodňami je nedostatočný a zlyháva, dôkazom čoho sú už takmer každoročne sa opakujúce ničivé povodne v rôznych častiach Slovenska. Budovanie vodných diel, priehrad a ochranných hrádzi nestačí, potrebné sú zásadné zmeny prístupu ku krajine (ako k priestoru kde povodne vznikajú) a z toho vyplývajúce zmeny hospodárenia v krajine.

V súčasnosti je za plánovanie a realizáciu preventívnych opatrení na ochranu pred povodňami (protipovodňovú ochranu) prakticky zodpovedná jediná štátna organizácia (SVP) v rámci jediného rezortu (MŽP), ktorá navyše na túto činnosť nemá dostatočné kompetencie a kapacity. V skutočnosti však povodne vznikajú v dôsledku dlhodobého zlého hospodárenia v krajine (s krajinou), za ktoré zodpovedajú viaceré rezorty, štátne orgány, obce a tiež konkrétne hospodárske subjekty – vlastníci a užívatelia pozemkov. Preto každý kto svojou činnosťou alebo aj nečinnosťou prispieva ku vzniku povodňového rizika, musí prevziať svoj diel zodpovednosti a podieľať sa na konkrétnych riešeniach, ako toto riziko čo najviac znížiť (zmeny v konkrétnych spôsoboch využívania krajiny, hlavne v lesnom hospodárstve, poľnohospodárstve a vo vodnom hospodárstve, revitalizačné a iné projekty, zamerané na implementáciu preventívnych opatrení na ochranu pred povodňami v jednotlivých povodiach).

Väčšina opatrení, ktoré je potrebné realizovať na zvýšenie retenčnej schopnosti krajiny, nemá charakter stavebnej činnosti (ako napr. budovanie hrádzi, poldrov, hradenie bystrín, sanácia erózných rýh na svahoch, zväžniciach a lesných cestách, a pod.), ale práve naopak: niektoré ľudské činnosti v rizikových povodiach je potrebné obmedziť alebo ich celkom vylúčiť. Ide najmä o premyslené znižovanie intenzity hospodárenia najmä v tých častiach povodí, kde povodne vznikajú (napr. obmedzenie alebo úplné vylúčenie ťažby v lesoch s významnou funkciou zadržiavania vody, prevody ornej pôdy na trvalé trávne porasty alebo lesný pôdny fond, a pod.). Priame náklady takýchto opatrení môžu byť veľmi nízke až nulové. Nepriame náklady síce znamenajú znížené

výnosy z hospodárenia (napr. v lesoch), ale na druhej strane výrazne znižujú náklady na realizáciu „technických“ preventívnych opatrení na ochranu pred povodňami a v prípade vzniku povodní aj samotné povodňové škody.

Štát by mal mať k dispozícii taký systém právnych a ekonomických nástrojov, aby aj nešťatní vlastníci a užívatelia pozemkov, ktorí svojou hospodárskou alebo inou činnosťou prispievajú k vzniku povodní, boli motivovaní túto činnosť primerane obmedziť. Pri pozemkoch vo vlastníctve štátu, resp. pozemkoch ktoré spravujú štátne organizácie, by to mala byť samozrejmosť. V súčasnosti sme svedkami stavu, že jeden štátny podnik (napr. Lesy SR) svojou hospodárskou činnosťou výrazne prispieva k vzniku povodní a druhý štátny podnik (SVP), bez dostatočných kompetencií má zo zdrojov štátneho rozpočtu len riešiť dôsledky.

Takýto systém je chorý a kým sa zásadne nezmení, situácia s povodňami sa nemôže výraznejšie zlepšiť. Treba riešiť súčasne dôsledky aj príčiny zlého hospodárenia v krajine. *Zmena zdola* podporuje nasledovné možnosti riešenia:

45. Koordinácia na národnej úrovni: Na prekonanie vyššie uvedených problémov je potrebné vytvoriť jednu samostatnú inštitúciu s celoslovenskou pôsobnosťou, ktorá bude dostatočne vybavená (kompetenciami, odborne, personálne, ...) na to, aby mohla dlhodobu, systémovo a koordinovane zabezpečovať plánovanie preventívnych opatrení na ochranu pred povodňami na celom území Slovenska, a dohliadať nad ich realizáciou.
46. K dispozícii sú minimálne tieto alternatívy, prípadne ich kombinácie: Dobudovať na tento účel úrad splnomocnenca vlády SR pre územnú samosprávu, integrovaný manažment povodí a krajiny, alebo vytvoriť samostatnú organizačnú jednotku v rámci MŽP SR, alebo transformovať na tento účel Slovenský vodohospodársky podnik (SVP), alebo vytvoriť celkom novú inštitúciu s nadrezortnými kompetenciami.
47. Pre zabezpečenie kontrolnej funkcie navrhujeme posilniť (dobudovať) aj Slovenskú inšpekciu životného prostredia a posilniť (rozšíriť) jej kompetencie tak, aby mohla kontrolovať aj dodržiavanie všetkých zákonov v súvislosti s ochranou pred povodňami. Funkčnosť – efektívnosť - SIŽP pri ochrane zložiek životného prostredia je prakticky od jej vzniku veľmi obmedzená, pričom na úseku ochrany vôd pred znečisťovaním je účinnosť SIŽP takmer nulová.
48. Navrhujeme koncipovanie nového „Národného programu povodňovej ochrany SR“ na obdobie minimálne najbližších 10 rokov (do r. 2022).
49. Pre zvýšenie efektívnosti SVP (Slovenský vodohospodársky podnik) pri zabezpečovaní preventívnych opatrení na ochranu pred povodňami navrhujeme uskutočniť hĺbkový audit zameraný na efektívnosť vynakladaných (vynaložených) prostriedkov z hľadiska ich účelu (zabezpečenia ochrany pred povodňami).
50. Navrhujeme zmeniť názov, pôsobnosť a organizačnú štruktúru SVP v nadväznosti na Implementáciu Rámcovej smernice o vodách a Vodný Plán Slovenska (2009) a vytvoriť 6 samostatných organizácií pre správu povodí nasledovne: Správa povodia Dunaja a Moravy, Správa povodia Váhu, Správa povodia Hrona a Ipľa, Správa povodia Dunajca a Popradu, Správa povodia Rimavy a Slanej, Správa povodia Bodrogu, Hornádu a Bodvy.
51. Navrhujeme rozšíriť pôsobnosť správ povodí na celé územie spravovaných povodí. Správy povodí by mali prioritne zabezpečovať ochranu kvality a množstva povrchových a podzemných

vôd (príprava a implementácia plánov manažmentu povodí v zmysle Rámcovej smernice o vodách) ako aj ochranu pred povodňami vrátane plánovania, koordinácie a implementácie preventívnych opatrení na ochranu pred povodňami (príprava a implementácia plánov manažmentu povodňových rizík v zmysle Smernice o hodnotení a manažmente povodňových rizík)

52. Navrhujeme urýchliť implementáciu Smernice 2007/60/ES o hodnotení a manažmente povodňových rizík, a to najmä urýchliť vypracovanie základných dokumentov manažmentu povodňových rizík uvedených v smernici (predbežné hodnotenie povodňového rizika, povodňové mapy a plány manažmentu povodňových rizík).
53. Na základe povodňových máp navrhujeme vytypovať oblasti Slovenska intenzívne ohrozené povodňami a v takýchto oblastiach chceme navrhnúť konkrétne technické a iné riešenia s cieľom obmedziť vznik povodní a zmierniť ich negatívne účinky na obývané oblasti.

• V OBLASTI OCHRANY OVZDUŠIA A KLÍMY

54. *Zmena zdola* podporuje zvýšenie klimatického cieľa EÚ v oblasti redukcie emisií zo súčasných - 20% na -30% do roku 2020 (oproti emisiám z roku 1990).
55. V oblasti znižovania množstva prachových častíc považujeme za najdôležitejšie opatrenia na obmedzenie spaľovania uhlia a biomasy v osídlených oblastiach, a vhodnú reguláciu dopravy (preferencia mestskej hromadnej dopravy, legislatívna podpora využívania zemného plynu v hromadnej doprave, využívania elektrickej trakcie, integrovaných dopravných systémov).

• V OBLASTI TRVALO UDRŽATELNEJ EKONOMIKY A ENERGETIKY

56. *Zmena zdola* presadzuje využívanie daňových a odvodových nástrojov štátu tak, aby bol zvýhodňovaný zisk z práce pred ziskom dosahovaným využívaním technológií náročných na suroviny a energie, resp. znečisťujúcich životné prostredie. Takáto daňová a odvodová reforma pôsobí na znižovanie nezamestnanosti a súčasne šetrí prírodné zdroje a životné prostredie.
57. Podporujeme orientovanie štátnych programov na tvorbu a podporu tzv. zelených pracovných miest. Podporíme investície do zelených projektov a do ekologicky priateľských výrobných postavených na miestnej surovinovej základni.
58. Pilierom zdravej a stabilnej ekonomiky musia byť malí a strední podnikatelia. Chceme podporovať práve tento segment ekonomiky, a to najmä v oblasti rozvoja udržateľného cestovného ruchu (ekoturizmus, agroturizmus) a tak, najmä do ekonomicky menej rozvinutých regiónov Slovenska, priniesť perspektívu. V tejto oblasti má Slovensko obrovský, avšak málo využívaný potenciál.
59. Navrhujeme začleniť zelené obstarávanie medzi povinné kritériá pre čerpanie financií z eurofondov a štátneho rozpočtu. (Zelené verejné obstarávanie znamená, že verejní obstarávatelia sa snažia obstarat' výrobky, služby a stavebné práce so zníženým dopadom na životné prostredie počas celého životného cyklu v porovnaní s výrobkami, službami a stavebnými prácami s rovnakou primárnou funkciou.)
60. Podporujeme zvýšenie cieľov EÚ v oblasti rozvoja obnoviteľných zdrojov energie na 30% z primárnych zdrojov do roku 2020, pri súčasnom tlaku na znižovanie energetickej náročnosti našej ekonomiky (najmenej o 20% do roku 2020 oproti roku 1990).

61. Navrhujeme posilnenie kontrolných mechanizmov na dodržiavanie zákazu využívania vyšších kvalitatívnych tried dreva na energetické účely (výroba drevnej štiepky atď.) Prioritou musí byť čo najvyššia miera zhodnotenia dreva na našom území (nábytkárstvo atď.)
62. Presadzujeme stransparentnenie a postupné odstraňovanie tzv. skrytých dotácií jednotlivých energetických zdrojov tak, aby v konečnom dôsledku bola rozhodujúcou vyššia energetická účinnosť (EROEI) a environmentálna vhodnosť energetického zdroja.
63. Nepovažujeme za vhodné ďalšie zvyšovanie podielu energie, získavanej z jadrových elektrární. Od realizátorov prípadnej ďalšej výstavby jadrových elektrární budeme vyžadovať záväzok na fixnú cenu a dobu výstavby, vrátane zmluvnej sankcie.
64. Presadzujeme zodpovednosť prevádzkovateľa jadrovej elektrárne za jadrové škody do plnej výšky prípadnej škody.
65. Pozornosť chceme zamerať aj na využívanie iných obnoviteľných zdrojov (než len často nekonceptné až nezmyselné budovanie fotovoltaických, malých vodných a veterných elektrární), a to napríklad bioplynové stanice.
66. Navrhujeme lepšie využitie potenciálu aktivačných prác a rozšírenie ich spektra o nasledovné typy prác: starostlivosť o lesy, chránené územia a kultúrne pamiatky, preventívne protipovodňové opatrenia, najmä opatrenia na zvyšovanie retenčnej kapacity povodí a údržba malých vodných tokov, monitoring a likvidácia invázných druhov rastlín, monitoring a likvidácia nelegálnych skládok odpadov, dôslednejšia recyklácia druhotných surovín, zakladanie malých kompostovísk, zber a príprava materiálu na kompostovanie, monitoring nelegálneho spaľovania odpadov, logistické zabezpečenie odpadového hospodárstva na miestnej úrovni, obnova a údržba nelesnej drevinovej vegetácie (stromoradia, aleje, vetrolamy, remízky, sídlisková zeleň), kosenie opustených pozemkov a pozemkov v správe Slovenského pozemkového fondu, manažmentové opatrenia v krajine – obnova pietnych miest, značenie a údržba turistických chodníkov, budovanie peších trás a cyklotrás vo voľnej krajine atď. Vo všetkých uvedených oblastiach má Slovensko vážne nedostatky, aj vzhľadom k našim medzinárodným záväzkom, pričom argumentom zodpovedných inštitúcií obvykle býva nedostatok zdrojov.
67. Presadzujeme vytváranie plánov a systémov energetickej bezpečnosti aj na regionálnej a miestnej úrovni v snahe vytvárať priestor pre postupnú dereguláciu a decentralizáciu energetiky.

• V OBLASTI ODPADOVÉHO HOSPODÁRSTVA

68. Navrhujeme vypracovanie nového jednoduchšieho a zrozumiteľnejšieho systému evidencie vzniku a spôsobu nakladania s odpadmi.
69. Podporujeme reformu Recyklačného fondu smerom k transparentnosti a k efektívnosti využívania finančných prostriedkov a k systému poplatkov a príspevkov, a jeho zameranie na ekonomickú udržateľnosť rozvoja triedeného zberu odpadov na úrovni samospráv.
70. Legislatívny rámec je potrebné upraviť tak, aby Recyklačný fond na seba prevzal právnu zodpovednosť za plnenie limitov zhodnocovania daných prúdov odpadov.
71. Je potrebné vytvoriť mechanizmus na odvolávanie pracovníkov Recyklačného fondu v prípade neplnenia stanovených úloh – v súčasnosti je možné odvolať pracovníkov Recyklačného fondu len v prípade, že sa dopustia trestného činu.

72. Podporujeme aj alternatívu zrušenia Recyklačného fondu, pokiaľ sa identifikujú štandardné opatrenia, ktoré nahradia súčasné financovanie spracovania tých prúdov odpadov, u ktorých by došlo k výpadku financií. Súčasne bude potrebné zaviesť autorizáciu oprávnených organizácií, vyžadovaním kvalitatívnych kritérií pre ich činnosť.
73. Podporujeme zavedenie povinného zálohovania jednorazových nápojových obalov a iných vybraných obalov do praxe.
74. Všade tam, kde je to možné a účelné, budeme presadzovať uprednostňovanie tzv. množstvomého systému zberu odpadov (pred paušálnym), ktorý je spravodlivejší a vedie producenta odpadov k minimalizácii tvorby odpadov, čo je jedným zo základných cieľov odpadového hospodárstva Slovenskej republiky (aplikácia princípu „znečisťovateľ platí“).
75. Začneme riešiť problematiku triedenia biologických odpadov (najmä v mestských aglomeráciách), ktoré sa nemalou mierou podieľajú na objeme komunálneho odpadu a väčšinou zbytočne končia na skládkach alebo v spaľovniach.
76. Presadzujeme dôsledné uplatňovanie existujúcej legislatívy v boji s environmentálnou kriminalitou (napr. nelegálne skládky odpadov). Základný trest pre toho, kto vytvorí nelegálnu skládku odpadov - vrátenie postihnutého miesta do pôvodného stavu na vlastné náklady.
77. Presadzujeme sprísnenie národnej legislatívy a zvýšenie kontrolnej činnosti príslušných orgánov na zamedzenie dovozu odpadu na Slovensko zo zahraničia pod zámienkou energetického zhodnocovania surovín.

• V OBLASTI OCHRANY A RACIONÁLNEHO VYUŽÍVANIA NERASTNÉHO BOHATSTVA

78. Budeme obhajovať zachovanie kompetencií samospráv pri povoľovaní ťažby nerastných surovín.
79. Budeme presadzovať uprednostňovanie ponechania primeraného objemu surovinových rezerv pre ďalšie generácie pred krátkodobým finančným ziskom.

• V OBLASTI TRVALO UDRŽATELNEJ DOPRAVY

80. Súčasná dopravná politika štátu sa podľa nášho názoru jednostranne orientuje na preferovanie automobilovej dopravy a výstavbu diaľničnej infraštruktúry. *Zmena zdola* podporuje vytváranie integrovaných dopravných systémov, kombinujúcich najvýhodnejšie vlastnosti jednotlivých druhov dopravy (železničnej, cestnej, vodnej, leteckej, cyklistickej, pešej), aj z hľadiska ich energetickej účinnosti a vplyvov na životné prostredie.
81. Presadíme do legislatívy povinnosť v rámci dopravných generelov miest a obcí vypracúvať aj generely cyklistickej a pešej dopravy.
82. Presadíme do legislatívy povinnosť riešiť cyklistickú infraštruktúru pri akejkoľvek výstavbe alebo rekonštrukcii dopravnej infraštruktúry.
83. Budeme presadzovať, aby sa časť z daní za pohonné hmoty vyčlenila na účel výstavby takých spevnených cyklotrás medzi obcami, ktoré budú môcť slúžiť ako alternatíva osobnej automobilovej dopravy.
84. Podporíme zákaz parkovania automobilov na chodníku, s výnimkou vyhradených miest.

85. Podporíme legalizáciu ohľaduplnej jazdy bicyklom po všetkých chodníkoch, popri ktorých nevedú paralelné cyklochodníky.
86. Vrátime do vyhlášky o ochrane obyvateľstva pred hlukom zdravotné limity vzťahujúce sa na hluk spôsobený dopravou.

• V OBLASTI KVALITY ŽIVOTA

87. *Zmena zdola* podporuje zachovanie a rozširovanie verejných priestorov a plôch verejnej zelene v mestách a obciach.
88. Táto orientácia nie je možná bez skutočnej, nielen formálnej účasti občanov na územnom plánovaní a ďalších formách rozhodovania o verejných priestoroch a verejnej zelene.
89. Negatívny trend likvidácie verejných priestorov a verejnej zelene kvôli stavebnej činnosti zastaviť aj formou uzákonenia tzv. intaktných (bezzásahových) plôch zelene v mestách a obciach, ktorých preklasifikovanie by bolo možné len miestnym referendum občanov.
90. Podporujeme vyhlasovanie bezzásahových zelených plôch trvalo prístupných verejnosti aj v intravilánoch obcí a miest..
91. Presadzujeme urýchlené vypracovanie a schválenie vyhlášky, prísne regulujúcej používanie chemických prostriedkov (postrekov) v intravilánoch miest a obcí, pričom prvoradým kritériom musí byť zdravotná nezávadnosť.
92. Považujeme za nevyhnutné zlepšiť urbanistické a územnoplánovacie prístupy k mestskému prostrediu, zastavenie trendu uprednostňovania individuálnych záujmov investorov pred záujmom komunity.
93. Legislatívne zakotviť možnosť samospráv cez svoju daňovú politiku podporovať environmentálne priaznivé správanie obyvateľstva.
94. Zmeniť zákon o správnych poplatkoch tak, aby sa umožnilo samosprávam regulovať aktivity s vplyvom na životné prostredie (umiestňovanie bilbordov a reklamných plôch atď.)
95. Z dôvodu bezpečnosti cestnej premávky, ale i estetického a krajinoekologického hľadiska, navrhujeme obmedziť budovanie nových reklamných plôch (bilbordov) popri cestách mimo intravilánov miest a obcí.
96. Navrhujeme zmenu Kompetenčného zákona, ktorou sa presunie územné plánovanie a stavebný poriadok z Ministerstva vnútra SR na Ministerstvo životného prostredia SR, keďže územné plánovanie je činnosť, ktorá významným spôsobom ovplyvňuje tvorbu krajiny a životného prostredia.
97. V oblasti ochrany spotrebiteľa chceme posilniť ochranu detí a mládeže pred manipulatívnymi praktikami reklamného priemyslu a lepšie označovanie výrobkov v predaji konečnému spotrebiteľovi (uvádzanie pôvodu, akosti a zloženia výrobkov; stanovenie minimálnej veľkosti písma na obaloch výrobkov, obzvlášť potravín).
98. V mene podpory zdravých stereotypov chovania občanov budeme podporovať systém úľav pre poistencov štátnej zdravotnej poisťovne (pre nefajčiarov, pre abstinentov a pod.), ako aj zvýšenie dane na tabakové výrobky.

• V OBLASTI OCHRANY ZVIERAT

99. Hlásime sa k tým, ktorí hodlajú zmeniť skutočnosť, že Slovensko ako jedna z mála európskych krajín nemá samostatný zákon o ochrane zvierat. V doterajšej legislatíve sú zvieratá stále definované ako veci. Štát nemá efektívne nástroje na ich ochranu. Stotožňujeme sa s definíciou zvieratá ako cítiacej bytosti s osobitným postavením v slovenských zákonoch.
100. V rámci samostatného zákona o ochrane zvierat podporíme zákaz utrácania zdravých jedincov v karanténnych staniciach, vytvoríme podmienky pre vznik útulkov zvierat.
101. Sprísňime podmienky chovu spoločenských zvierat vrátane postihov pre chovateľov, držiacich zvieratá v nevyhovujúcich priestorových a hygienických podmienkach.

• EURÓPSKA INTEGRÁCIA V OBLASTI ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA

102. Budeme presadzovať dodržiavanie aj tých medzinárodných záväzkov Slovenskej republiky, ktoré neobsahujú priame sankcie. (Dohovor o biologickej diverzite, Ramsarský dohovor – ochrana mokradí, Bernský dohovor – ochrana biotopov a druhov, Bonnský dohovor – ochrana migrujúcich druhov živočíchov, Washingtonský dohovor – CITES – obchodovanie s ohrozenými druhmi, atď.)
103. Budeme dbať o dodržiavanie environmentálnych záväzkov, ktoré vyplývajú z členstva Slovenskej republiky v európskych a globálnych inštitúciách.
104. Budeme presadzovať operatívnu výmenu informácií o environmentálnych hrozbách a rizikách najmä so susednými krajinami.
105. Na základe platného Environmentálneho akčného plánu EÚ sa budeme zasadzovať za väčšiu integráciu environmentálnych aspektov do rozvojových politík.

Autori:

Mgr. Juraj Smatana

Ing. Róbert Oružinský

RNDr. Jaromír Šíbl

Ing. arch. Mgr. art. Elena Pätoprstá

Ján Budaj

Verzia dokumentu 20. 2. 2012. Dokument priebežne dopracúvame. Svoje prípadné pripomienky zasielajte na adresu zzdola@gmail.com. Ďakujeme!